

DE HOOP OP HET EEUWIGE LEVEN

JUSTO LUIS R. SÁNCHEZ DE ALVA
JORGE MOLINERO

DE HOOP OP HET EEUWIGE LEVEN

Inleiding tot de Eschatologie

Theologische inleidingen

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	9
Het begrip eschatologie.....	9
Algemene en individuele eschatologie.....	11
EERSTE DEEL: Algemene eschatologie.....	15
Hoofdstuk I	15
Het Rijk van God en de zin van de geschiedenis	15
De christelijke zin van de geschiedenis	15
Het Rijk van God.....	29
Samenvatting	34
Hoofdstuk II	35
De parousie	35
Het begrip parousie	35
De ondergang van de wereld en haar vernieuwing	45
Het algemene oordeel.....	49
Samenvatting	59
Hoofdstuk III	61
De opstanding uit de doden	61
De verrijzenis in de Openbaring.....	61
De verrijzenis van Christus als beeld en oorzaak voor onze verrijzenis	65
Onze verrijzenis.....	70
Consequenties voor het begrijpen van de mens, de wereld en de geschiedenis.....	78
Samenvatting	95
TWEEDE DEEL: De eschatologie met betrekking tot het individu	99
Hoofdstuk IV	99
De theologie van de dood, het bijzondere oordeel	99
1. De theologie van de dood	99
De dood als einde van het aardse leven	101
Sterven in Jezus Christus	108
2. Het bijzondere oordeel.....	114
Samenvatting	118

Hoofdstuk V	121
De eindtoestanden, de eschatologie van de voleinding	121
Inleiding	121
1. Het eeuwige leven in de hemel.....	123
De hemel als geloofswaarheid	123
De hemel volgens de heilige Schrift	125
Een voorafgaande vraag: waaruit bestaat het eeuwige leven?	126
De verheerlijking van Christus als visioen van het Rijk van God	130
Samenvatting	150
2. De hel	151
Het bestaan van de hel	153
De eeuwigheid van de hel	159
De straffen van de hel.....	163
De hel als mysterie en redelijke waarheid.....	167
Samenvatting	170
DERDE DEEL: Eschatologie tussen dood en verrijzenis	173
Hoofdstuk VI	173
Tussen dood en verrijzenis	173
1. Het tussenstadium na de dood	173
Het voortleven van de ziel vanuit theologisch perspectief	174
De heilige Schrift en de leer over de tussentoestand	178
De vergelding na de dood is een officieel gedefinieerde geloofswaarheid	181
Een afsluitende overweging	182
Samenvatting	184
2. Het vagevuur (Purgatorium).....	185
Het bestaan ervan.....	185
Wat is het vagevuur?	189
Samenvatting	195

Bibliografie	197
Afkortingen	201
Tekstuittreksels	203
Tweede Vaticaans Concilie, Constitutie	
<i>Lumen Gentium</i>	203
Benedictus XII, Constitutie <i>Benedictus Deus</i>	211
Z. Johannes Paulus II, Algemene audiënties over de Eschatologie van 26.5 tot 11.8. 1999.....	213
Benedictus XVI, preek bij het Islingerfeld, Regensburg, 12 september 2006.....	240
Benedictus XVI, Encycliek <i>Spe Salvi</i> , 30.1. 2007, 3e deel.	241
Joseph Ratzinger, De kern van ons geloof, Tielt 2007	251
Schrijven van de Congregatie voor de geloofsleer over enige vragen van de Eschatologie 17.5. 1979.....	252
H. Jozefmaria, Over de eeuwigheid	255

INLEIDING

Het begrip eschatologie

Ik geloof in... de... opstanding van de doden en het eeuwige leven. Dit laatste artikel van het Credo (de geloofsbelijdenis) is het antwoord op de fundamentele hoop van de mens. De mens kan niet leven zonder hoop, in een situatie van voortdurende twijfel en vrees, en al helemaal niet met de verschrikkelijke dreiging van een volledige en onherroepelijke ondergang van zijn persoon¹. Zelfs wanneer hij aan niets en niemand gelooft, hoopt de mens in een moeilijke of smartelijke situatie er steeds op, dat die situatie verbetert of dat de dingen tenslotte op de een of andere manier zich vanzelf regelen. Zelfs de vraag naar euthanasie of de zelfmoord is een, hoewel dwalende, vorm van hoop: bevrijding uit een uitzichtloos schijnende situatie. Het schijnt zo te zijn, dat de mens hier op aarde niet volledig kan wanhopen, waaraan Thomas van Aquino herinnert: *wanhopen betekent in de hel neerdalen*². Achter een hoopvolle houding gaat het vermoeden of het verlangen schuil dat het kwaad in al zijn variaties niet het laatste woord zal hebben. Dit komt voort uit een soort nostalgie naar het verloren paradijs.

Toch lijkt voor veel mensen de dood de totale en onvermijdelijke vernietiging van elke aardse hoop, en dat niet alleen op het individuele vlak. Wanneer men ziet hoe familie (of verwanten), vrienden en de hele mensheid door ziekte, eenzaamheid, honger, ongerechtigheid, in één woord door lijden worden bedreigd, en de wereld door natuurrampen wordt geteisterd, komt de vraag op naar de zin van het leven. Bestaat er iets, dat sterker is dan de dood? Waartoe zijn wij op aarde en waarom? Kunnen we deze verontrustende vragen met een bepaalde zekerheid beantwoorden,

1 Vgl. GS, Nr. 18.

2 H. Thomas van Aquino, *Summa theologiae* II-II q.20 a.4.

of moeten we ons tevreden stellen met vermoedens en vertroosting, die louter projecties van onze verlangens zijn?

*Alle mensen willen weten*³. Dit streven verlangt naar waarheid en niet naar louter vermoedens. Dat leert Augustinus wanneer hij schrijft: *Ik leerde veel mensen kennen die wilden bedriegen, maar niemand die bedrogen wilde worden*⁴. Daarom geldt: *een enkele blik op de geschiedenis van de oudheid toont ons duidelijk dat in verschillende delen van de aarde, die door heel verschillende culturen gevormd waren, tezelfdertijd dezelfde oervragen opdoken, die altijd en overal in de loop van het menselijk bestaan gesteld worden: Wie ben ik? Waar kom ik vandaan en waar ga ik heen? Waarom bestaat het kwaad? Wat zal er zijn na dit leven?*⁵ Op deze vragen probeert de eschatologie in het licht van de goddelijke Openbaring een antwoord te geven. Met eschatologie (de term komt van het Griekse *éskata* = laatste dingen, en *logos* = woord, weten, kennis) wordt de omschrijving van dat deel van de theologie aangeduid, dat zich bezig houdt met wat er na het aardse leven zal gebeuren en wat we door de Openbaring daarover weten. Dit theologische vakgebied bestaat uit drie delen, die ook het uitgangspunt zijn van de hierna volgende uiteenzettingen:

- Algemene eschatologie: de glorierijke wederkomst van Jezus Christus op het einde van de wereld en de volheid van het Rijk van God;
- Individuele eschatologie: de dood van iedere mens en zijn eeuwige bestemming;
- Het voortbestaan vanaf de dood van elke persoon tot zijn/haar opstanding op de jongste dag.

In het licht van de door God geopenbaarde waarheid zal ook de zin van de menselijke geschiedenis in universeel en individueel opzicht behandeld worden.

3 Aristoteles, *Metaphysik*, I,1.

4 Augustinus, *Belijdenissen*, X, 23.

5 Z. Johannes Paulus II, Enc, *Fides et ratio*, 14.9.1998, nr. 1. AAS 91 (1999)5.

Algemene en individuele eschatologie

De algemene eschatologie houdt zich bezig met de belofte van de Parousie, de wederkomst van Jezus Christus, en met het einde van de tijden, als de wereld wordt geoordeeld en het Rijk van God wordt opgericht, waardoor al wat de zonde heeft vernietigd, weer wordt hersteld. De wereld wordt omgevormd tot een nieuwe aarde en een nieuwe hemel: *de woning van God onder de mensen*⁶.

De eschatologie houdt zich ook bezig met de bezwaren (of tegenwerpingen), die voortkomen uit een niet-christelijke beschouwingwijze van de wereld. Deze zienswijze stelt het christelijk geloof op dit punt onder kritiek en houdt het voor een mythische utopie. In plaats daarvan zou het beter zijn zich in te spannen om een verbetering van deze wereld te bewerkstelligen, zowel op persoonlijk alsook op maatschappelijk gebied. In plaats van te wachten op een nieuw en beter leven in het *hiernamaals*, zouden we toch, zo menen sommigen, naar oplossingen moeten zoeken voor een groter welzijn hier in het heden.

Vanwege de natuurwetenschappelijke bewering, dat er in de natuur geen herschepping en geen vernietiging bestaat, maar altijd slechts verandering, moet men zich afvragen of de mens, op het einde van zijn aardse bestaan, niet toch verandert in kosmische stof, of dat hij eerder een andere bestaansvorm aanneemt.

Deze en andere vragen hebben in de katholieke en niet-katholieke theologie geleid tot verschillende vormen van behandeling van deze problemen. Sinds de Spaanse bisschop Julianus van Toledo de eerste verhandeling over eschatologie schreef, zijn er tot op heden verschillende ontwikkelingen in deze discipline geweest. Maar het is hier niet de plaats om deze problematiek verder na te gaan.

Tegen de achtergrond van de verschillende opvattingen op dit gebied moet de theologie tegenover alle mensen rekenschap afleggen van de hoop die ons in christelijke zin

⁶ Openbaring 21, 3.

vervult⁷. Het fundament voor deze hoop is geen projectie van onze wensen en is ook niet enkel gebaseerd op het geloof in vooruitgang, evolutie of revolutie. Deze hoop berust op het historische feit dat met Jezus Christus de overwinning op de dood al is voltrokken. Het is de principiële overtuiging en zelfs de kern van het christelijk geloof, dat Jezus Christus de Eerste is, die God uit de doden heeft opgewekt⁸.

Het vertrouwen in de opstanding van de doden en in het eeuwige leven is slechts een verdere ontwikkeling en ontplooiing van het geloof in de opstanding en hemelvaart van Jezus Christus. Door het geloof en de doop verenigen wij ons met Christus en zijn dood, en hopen om die reden deel te hebben aan zijn glorierijke opstanding⁹. Met Christus is al gerealiseerd wat wij voor onszelf hopen. Wij behoren tot het Lichaam waarvan Jezus Christus het Hoofd is, en in wie, wat wij hopen, werkelijkheid is geworden. *Vrienden, nu al zijn wij kinderen van God, en wat wij zullen zijn is nog niet geopenbaard. Maar wij weten, dat wanneer het geopenbaard wordt, wij aan Hem gelijk zullen zijn, omdat wij Hem zullen zien zoals Hij is*¹⁰.

De eschatologie kan niet een soort *reportage* zijn van wat ons na de dood wacht, en ook geen gedetailleerde beschrijving van de dag en het uur van wat er op het einde van de tijden zal gebeuren. Ze mag ook geen beschrijving geven van de hel, het vagevuur en de hemel, die niet op de goddelijke Openbaring zou steunen, zoals het leergezag van de Kerk verkondigt. Haar taak is veeleer te onderbouwen dat het wachten op een nieuw leven, aan gene zijde van de dood, een solide basis bezit. Tegelijk roept zij op tot bekering, tot een uit het hart komende en daadwerkelijke vereniging met Jezus Christus, want Hij is de enige, die *woorden van eeuwig leven* heeft¹¹.

De heilige Schrift opent voor ons het bestaan van een

7 Vgl. 1 Petrus 3, 15.

8 Vgl. Romeinen 8, 29; 1 Kor. 15, 29; Kol. 1, 18.

9 Vgl. Rom. 6, 5.

10 1 Joh. 3, 2.

11 Joh. 6, 88.

hiernamaals in eeuwige gelukzaligheid, als wij met Christus verenigd zijn, respectievelijk in eeuwige bitterheid en wanhoop, wanneer wij ons van Hem afscheiden. Maar ze geeft geen gedetailleerde beschrijving van deze realiteit. Met Augustinus benadrukt de eschatologie: *Moge Hijzelf (God) na ons leven onze woonplaats zijn*¹². *God is de laatste werkelijkheid van het schepsel. Als bereikte plaats is dat de hemel; als plaats van verlies is het de hel; van onderzoek het gerecht; van reiniging het vagevuur. Het is die plaats waar het eindige sterft en waardoor, waarvoor, waarin de mens verrijst*¹³

God heeft zijn zwijgen verbroken en heeft geopenbaard, 'wat geen oog heeft gezien, geen oor heeft gehoord; geen mens kan het zich voorstellen, al wat God bereid heeft voor die Hem liefhebben'¹⁴. Het geheimvolle karakter van deze geopenbaarde waarheden betekent echter niet dat men niet daarover zou willen nadenken en ze dieper zou willen begrijpen. Het mysterie is geen ondoordringbare muur, maar een oeverloze oceaan die ertoe uitnodigt zich erin te begeven. De geheimen van leven en dood, succes en mislukking, van goed en kwaad enz., krijgen in het licht van de laatste waarheden een betekenis, die verhindert dat de mens zichzelf bedriegt met een werelds of kunstmatig paradijs. Ze zijn tegelijk het helpende fundament om in het nu te leven, niet daarin onder te gaan

Respice finem! Kijk naar het einde, de grens, die het tijdelijke scheidt van het eeuwige! Dat zeiden de Ouden. De verrezen Christus is het doel van het menselijk leven. Allen weten uit ervaring dat *men niet van brood alleen leeft*. Er is in elk schepsel een honger, die alleen God kan stillen; een dorst, die alleen Hij kan lessen; tranen, die alleen Hij kan drogen; een leed, dat alleen Hij kan lenigen. En er zijn vragen, wezenlijke vragen, die iedereen zich meer dan eens in zijn leven stelt, die alleen God bevredigend kan beantwoorden. Met dit alles houdt de eschatologie zich bezig.

12 *Enarratio II in Psalmum XXX, Sermo 3, 8.*

13 Balthasar, H.U von, *Eschatologie in unserer Zeit*, Einsiedeln 2005.

14 1 Kor 2, 9.